

М. С. Петрушкевич

Національний університет «Острозька академія»

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА РЕЛІГІЙНА КОМУНІКАЦІЯ:
СТАТТЯ ДРУГА

В основі інформаційного суспільства лежить обмін інформацією, яка переходить у розряд культурних та духовних цінностей. Жодна продукція у сучасному світі не користується таким попитом, як інформація. Такі тенденції перевели релігійні організації та церкви у площину світської комунікації. Розвиток інформаційного суспільства більш деструктивно впливає на усталені, ієрархічні системи (такі як традиційна церковна організація та традиційні способи релігійної комунікації), у той час як новітні феномени без інформаційних технологій не можуть активно розвиватися (наприклад, неорелігії, які неохоче залучають переважно за допомогою мас-медіа).

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформаційна культура, інформація, мас-медіа, Інтернет, релігійна комунікація.

Характеристики інформаційного суспільства та його критика

Звернемося детальніше до розуміння інформаційного суспільства. Інформаційний вибух викликав зміни у сфері духовного виробництва, культури. Багато західних політологів, футурологів, соціологів, філософів стверджують, що нині можна спостерігати перехід частини людства до інформаційного суспільства, в якому інформація є однією із головних цінностей.

В. Шкляр зазначає, що останні десятиліття принесли кардинальні зміни у розшарування ідеологічних пріоритетів світової спільноти. У сфері міжнародної масової комунікації домінують правила нового міжнародного інформаційного та комунікаційного порядку, основними стратегічними постулатами якого є: упродовження інвестицій в інфраструктуру, збільшення і модернізація комунікаційних засобів країн; забезпечення людських і технічних ресурсів, визначення пріоритетів у використанні відповідних технологій; підготовка досліджень з проблем соціокультурного впливу комунікаційних медіа і нових технологій на культурну ідентичність народів; розвиток програм, спрямованих на просвітництво, освіту користувачів медіа (Shklyar 2003, p. 344) [13, с. 344].

Ці тенденції не оминули найрізноманітніші релігійні організації та церкви, перевівши їх у площину механізмів світської комунікації. Науково-технічна революція сприяла виникненню і поширенню нової інформаційної технології. Вона забезпечує можливість прямого необмеженого доступу кожної людини суспільства до будь-якої необхідної для прийняття рішень інформації. Поряд з тим, сама по собі інформація та інформатизація є нейтральними.

Під впливом інформаційної революції виникають нові види мистецтва (наприклад, комп'ютерна графіка), підвищується можливість участі мас населення у підготовці до прийняття рішень (через комп'ютерні мережі). Не осторонь від цих тенденцій знаходяться і українські церковні організації.

Формування глобального інформаційного суспільства – знакова подія початку нового тисячоліття. Всесвітня мережа Інтернет і пов'язана з цією мережею індустрія інформаційних технологій є своєрідним ключем до цього принципово нового планетарного соціуму. За постіндустріальної доби, що настала, Інтернет та індустрія інформаційних технологій стрімко входять і органічно доповнюють практично всі сфери людської діяльності – від приватного життя до державного керування. Під їхнім наростаючим впливом усе нині стає «новим» – суб'єкт планетарних дій, економіка, політика, культура, наука, мистецтво (Sobol' 2002a, p. 36) [6, с. 36], а також і релігійні стосунки осмислюються у зрізі нового.

На думку О. Соболя, всі ці тенденції свідчать про те, що еволюціонуюче суспільство переходить у нову стадію – стадію інформаційного суспільства. Її характеризують насамперед різке зростання ролі інформації, високий рівень ефективності її використання, глибока залежність майбутнього цього соціуму від рівня розвиненості «четвертого», тобто інформаційного сектора економіки (Sobol' 2002a, p. 37) [6, с. 37].

Про такі тенденції говорить і О. Головлева, зазначаючи, що інформація стає основною соціальною цінністю суспільства. Нове трактування комунікацій виходить за межі їх розгляду як технічних засобів зв'язку та здійснення інформаційного обміну, представляючи комунікації як нові засоби і форми людських контактів та обміну інформацією, пошук форм активного духовного спілкування людей у діалогах. Розвинута комп'ютерна мережа у поєднанні із розвинутою телекомунікативною інфраструктурою та інформаційними ресурсами відіграє ключову роль у формуванні інформаційного суспільства. Але у той же час характеристика інформаційного суспільства не зводиться лише до наявності розвинутої комп'ютерної сітки, телекомунікацій та інформаційних ресурсів (Golovleva 2009, p. 28) [2, с. 28].

Характеристики інформаційного суспільства: можливість для будь-якого суб'єкта макро- та мікросоціального середовища отримати будь-яку інформацію та знання, необхідні для життєдіяльності, втілення особистої та соціальної творчості; більшість працюючих зайнята виробництвом, збереженням, переробкою та реалізацією інформації, особливо вищої її форми – знань; наявність сучасної технологічної бази; наявність інфраструктур, здатних забезпечити створення необхідних національних інформаційних ресурсів та адекватного наукового, виробничого, творчого макро- та мікросередовища для їх використання; прискорена автоматизація та роботизація усіх сфер виробництва та управління; забезпечення усього соціокультурного циклу відповідними каналами комунікацій та обслуговуючим персоналом. Істотними ознаками нової доби є ЗМК й телекомунікації, які спрямовують до «подвоєння» усьох і письмових висловлювань.

Інформаційне суспільство, на думку О. Соболя, може бути або закритим, або відкритим. Воно є відкритим, якщо набір установлених у ньому стереотипів, стандартів, норм відчуження, мислення, поведінки не є соціальною константою. Іншими словами, саме суспільство використовує усі наявні в ньому засоби впливу на індивідів для своєчасного перетворення зазначеного набору норм. Відкрите інформаційне суспільство здатне розвиватися лише за наявності високого і зрілого критичного потенціалу людського розуму, що стимулює інакомислення та інтелектуальну

волю як індивідів, так і соціальних груп, спрямовану на безупинне реформування суспільства з метою розв'язування його проблем. Для такого інформаційного соціуму надзвичайно важливі такі ідеали, як відкритість, толерантність, взаємоповага, діалогічність.

Закрите інформаційне суспільство базоване на інших принципах. Відповідно до Поппера, закритим є те суспільство, життєдіяльність громадян якого організована на ґрунті авторитарно встановлених незмінних норм відчуження, мислення, поведінки. Таке суспільство нав'язує своїм громадянам за допомогою ЗМК і телеінформаційних технологій певний набір авторитарно встановлених незмінних норм відчуження, мислення, поведінки. Суспільство, яке у зазначений спосіб визначає мислення і поведінку своїх громадян у соціальному просторі, нагадує театр, виставу, видовище, шоу (Sobol' 2002a, p. 45) [6, с. 45].

Одночасно новий інформаційний та комунікативний порядок (в умовах інформаційного суспільства) спрямований виконувати низку змістових функцій:

- Інформаційну – основне завдання – надати окремим особам та групам постійний потік інформації з метою забезпечення ними прийняття осмислених рішень, формування правильних позицій та їх повсякденного життя.

- Культурну – комунікативно-інформаційна структура повинна зберігати національні культури та сприяти їх розвитку. Підтримувати відродження культурних традицій, використовувати досягнення минулого в області культури, розглядати національні культури через загальнолюдську культуру.

- Професійну функцію – встановлення нового інформаційного світового порядку є справою журналістів та їх професійних союзів, а не держав чи урядів.

- Комунікативну функцію, яка має за мету об'єднання членів суспільства, усіх суспільних та державних структур (Golovleva 2009, p. 26) [2, с. 26].

Таким чином, скориставшись методологією О. Головлевої доречно виділити характерні ознаки інформаційного суспільства в Україні: 1) формування єдиного інформаційно-комунікативного простору України як частини світового інформаційного простору, повноправна участь країни у процесах інформаційної та економічної інтеграції регіонів, країн, ринків; 2) становлення та домінування в економіці нових технологічних укладів, які базуються на масовому використанні перспективних інформаційних технологій, засобів телекомунікацій; 3) створення та розвиток ринку інформації та знань як фактора виробництва на додаток до ринків природних ресурсів, праці та капіталу, перехід інформаційних ресурсів суспільств у реальні ресурси соціально-економічного розвитку, фактичне задоволення потреб суспільства в інформаційних продуктах та послугах; 4) зростання ролі інформаційно-комунікативної структури у системі суспільного виробництва; 5) підвищення рівня освіти, науково-технічного та культурного розвитку за рахунок розширення можливостей систем інформаційного обміну на міжнародному, національному та регіональному рівнях та підвищення ролі кваліфікації, професіоналізму та задатків до творчості як найважливіших характеристик праці.

Поряд із вихованням якраз інформація, що подається засобами телекомунікацій, мас-медіа, переважно визначає стиль життя сучасних людей, цінності, якими вони починають керуватися при вирішенні проблеми

вибору – як вчинити, що купити, що дивитися, як організувати не лише власне життя, але і духовний розвиток. Багато дослідників говорять про неготовність сучасної людини до такої кількості інформації і зазначають про розрізненість, фрагментарність її подачі. Е. Тоффлер пише: «Замість отримання загальних, співмірних «блоків» ідей, зібраних та систематизованих, нас все більше напихають короткими модульними спалахами інформації – рекламою, командою, теоріями, уривками новин...», що не вкладаються у наші попередні ментальні вікна. Новий образний ряд не піддається класифікації, частково через те, що випадає із наших старих концептуальних категорій, але ще і тому, що подається у дивній, скороминучій, незв'язній формі» (Filosofs'kij slovník social'nih terminiv, 2005, p. 278) [10, с. 278].

Інший підхід до визначення проблем інформаційного суспільства можна зустріти в українських науковців, зокрема В. Шейко та Ю. Богущького. Вони вважають, що у загальному плані можна виділити такі проблеми інформаційної цивілізації: по-перше, заміна паперу електронними засобами, включаючи електронні банківські послуги замість використання чеків, електронну пошту, передачу газетної і журнальної інформації електронними засобами та дистанційне копіювання й використання документів. По-друге, розширення телевізійної трансляції через кабельні системи з багатьма каналами і спеціалізованими послугами, що дозволить здійснювати прямий зв'язок із терміналами споживачів в інтерактивному режимі. Значне поширення матимуть телекомунікації з використанням відеотелефонів і систем інтерактивного телебачення (Shejko 2001, p. 208) [12, с. 208].

Таким чином, найзагальніший аналіз інформаційного суспільства дає можливість зробити два проміжних висновки. По-перше, захоплення влади засобами масової інформації є характерною рисою інформаційної епохи. По-друге, у новому соціумі спілкування більше не є розмовою; спілкування тут – це те, що змушує говорити. Інформація тут перестає бути знанням; вона перетворюється на те, що змушує знати.

Наростаючий вплив індустрії інформаційних і телекомунікаційних технологій на всі сфери життєдіяльності техногенного соціуму спричиняє заміну соціальних класів недиференційованими «інформаційними співтовариствами».

Охоплюючи всі сторони функціонування сучасного суспільства, інформаційне суспільство здійснює перетворення інформації і знання на найважливіший чинник зміни якості життя; під впливом цього чинника формується нова інформаційна свідомість; здійснюється розширення свободи доступу до інформації як підґрунтя політичного процесу; здійснюється принцип плюралізму та демократії.

Чим ширше розливається інформаційний потік, тим більш доречною стає потреба у новому виді послуг, який Н. Больц називає *сервісом смислу*. Люди взагалі витримують тиск медіа тому, що культура постає природним амортизатором між людськими можливостями та їх вимогами. Еволюція медіа відбувається та комп'ютерні технології розвиваються без будь-якого застереження щодо людських потреб, тому людині потрібні смислові техніки відпочинку, наприклад, втішна обмеженість романної дії, пряма мова особистої розмови серед потоку інформації чи впорядкований світ храму. Люди виживають лише тому, що знання

про світ, що перевищують міру людського сприйняття, підкорюють людським схемам (Vol's 2011, p. 18) [1, с. 18], обов'язковим елементом яких є, наприклад, емоції, потреба у духовному зв'язку, можливість звільнитися від пригніченого стану, тяжких думок.

Одночасно симбіоз людини та технічних засобів комунікації можна представити через феномен *антропотехніки* – це сукупність прикладних гуманітарних та технічних знань, необхідних для здійснення різноманітних соціально-психологічних практик над людиною. Антропотехніка виробляє ефективні технології впливу на чуттєвість, мислення, дії людини. Вона експлуатує різноманітні форми тренінгів, медитацій, аскези, за допомогою яких тілесність людини піддається штучним впливам, маніпуляціям, обмеженням.

Потужність впливу інформаційного суспільства на особистість, здійснюваного за допомогою засобів антропотехніки, багаторазово перевершує потужність антропологічного впливу традиційного суспільства, вважає О. Соболь. Саме ця обставина актуалізує нині проблематику, яка стосується мультивекторного впливу «ери Інтернету» на соціальну сферу, міжособистісні стосунки, свободу особистості в інформаційному суспільстві (Sobol' 2002a, p. 39) [6, с. 39].

Отож характерним феноменом інформаційного суспільства є *Інтернет*. Він вселяє в людину переконання, що цінність інформації визначають за шкалою обивателя-прагматика. Він переконує віртуалізованого користувача у тому, що важливою є корисність інформації, а не її духовна значимість. Інтернет, таким чином, дозволяє перетворювати знання на споживану та вироблену інформацію. Н. Тишуніна пише: «Надлишок інформації, що «нахлинув» через комп'ютер на свідомість людини, породив дискретність мислення. Цілісна система знання про світ розпалася на велику кількість складових фрагментів...» (Tishunina 2003, p. 18) [9, с. 18].

Такий стан речей підтримує також і *інтерактивне телебачення*, тобто телебачення засноване на взаємодії глядача із телеекраном, на активному вторгненні телеглядача у те, що він бачить на моніторі.

Одночасно використання Інтернету та комп'ютеризація викликають неоднозначні реакції: надлишкову драматизацію негативних наслідків (руйнування традиційних форм соціалізації та індивідуалізації, уніфікація культурних відмінностей, залежність від іноземних виробників, відмова від духовності та ін.) у одних та оптимістичний пафос, викликаний надією на швидке вирішення низки проблем, – у інших (Kirillova 2006, p. 324) [4, с. 324].

Як говорить В. Савчук, завдяки діяльності Інтернету інформація живе «*симуляцією знання*». І тут не важливо, істинна вона чи ні, важлива лише швидкість її пред'явлення та неперервність трансляції. Модус актуальності змушує максимально зближувати те, що відбувається з інформацією, із тим, що взагалі відбувається. Але на певному етапі відмінність стає непомітною. Реальність розчиняється у гіперреальності – ця формула говорить також і про те, що відбувається тотальне зрощування «тіла», що створює, передає інформацію, та того, що отримує інформацію. Людина зачинається у світі вторинних зображень, а будь-яка спроба пошуку референта відсилає до мас-медійної реальності. Народжується одне обезличене тіло, яке швидко розбирається та збирається у точках інформування (Savchuk 2001, p. 31) [5, с. 31].

У зв'язку із такими ідеями досить актуальними є роздуми О. Соболь у статті «Становлення медіально-мережевої парадигми», присвячені аналізу впливу глобальних комунікативних технологій на розвиток християнства. На нашу думку, доречно звернутися до основних ідей українського науковця. О. Соболь вважає, що «інформаційна революція кардинально посилила могутність медіально-мережевих технологій. Тому відмінності між людьми зумовлені не стільки природними або етнічними, скільки комунікативними чинниками, а парадигма *Net-універсалізму* породила образ людини, яку динамічно змінює мережа психосоматичних та особистісних взаємозв'язків, ініціює низку глибоких змін у духовному досвіді, світогляді, метафізиці, моральності, художній, науковій, політичній практиці. Головна причина *Net-універсалістського* перетворення системи «Людина – Всесвіт – Бог» полягає у тому, що християнська парадигма, як життєствердний принцип організації Всесвіту і суспільства, стає визначальною перешкодою на шляху ствердження відповідної організації соціального космосу. За цих умов надзвичайно актуальним є питання: чи може мережевий універсалізм настільки ж кардинально перетворити новочасовий соціальний космос, як це свого часу зробив християнський універсалізм щодо античного соціального універсалізму?» (Sobol' 2008, p. 4) [8, с. 4].

Авторка фактично протиставляє інформаційну цивілізацію та християнство. З погляду християнства, *Net-універсалізм* – це супротивна ідеологія організації соціального космосу, втілювана силами глобалізації. Гуманізм, культивований в ідеології *Net-універсалізму*, відкидає фундаментальні християнські догми організації суспільства і пропонує спосіб віртуального існування, відмінний від релігійного, коли мільярди дисплеїв – це вікна, прорубані туди, де християни не вбачають ніякого сенсу: над усіма кордонами, крізь цензуру, часто без явної мети, напіввипадковим маршрутом у світ консюмеристської свободи, світ спокус. Авторка вважає, що християнські мислителі вбачають у філософії *Net-універсалізму* особливий напрямок думок, стан душі, яка відмовилася від незаперечних абсолютів. Мислення, яке культивують у культурному просторі лексику неологізмів із епітетом «мережевий», є децентричним, іронічним щодо всіх абсолютів. Таке мислення підриває почуття відданості Богові. Проникаючи у свідомість і в серце людини або цілого народу, мережеве мислення розхиляє довіру не тільки до територіальних, географічних кордонів, але й до споконвічних метафізичних категорійних дихотомій. Когнітивний і сугестивний потенціал такого мислення полягає ще й у тому, що воно у протиборстві з Ієрархією діє потай і багато в чому непомітно, руйнує не тільки метафізичні утопії й ідеологічні центризми, але й засади монотеїстичних релігій. І саме тому практика використання електронних *Net-технологій* у XXI столітті стрімко поширюється не тільки на фізичний простір. Сьогодні вона задає тон у лінгвістичних, семіологічних, інтелектуальних і духовних просторах (Sobol' 2008, p. 9) [8, с. 9].

О. Соболь продовжує радикальні уявлення про особливості функціонування інформаційного суспільства ідеєю про те, що «християнські мислителі відкидають тезу про безальтернативність філософії нетократизму. Вони переконані, що, незважаючи на те, що велика битва за майбутнє тільки почалася, й поховання гуманізму, як свого часу й смерть Бога, можуть затягтися надовго, ... кінець ідеології нетократичного майбутнього є

невідворотним. Стосовно політичної сфери це означає занепад царства, що, відповідно до Писання, неминуче впаде. Такий фінал Net-універсалістської стратегії перетворення людського буття є неминучим тому, що ліберальний консюмеризм, перетворившись на культ і сенс життя, зведе людину до рівня біологічного, тваринного стану, бо колись центром хронотопу людського буття був Бог, а тепер – ненаситний індивід-споживач. Відхід від геоцентризму у підсумку призвів до ринкових відносин, де кожен виживає поодиноці... Нетократичний «режим» може бути встановлений тільки шляхом зміни того, що раніше вважали непорушним, через впровадження нової «вічної істини», яка покликана замінити собою християнську істину. Йдеться про «зсув центру буття», завдяки якому індивідуум стає Богом, наука – проповіддю, національна належність – раєм, а капітал – священним знаряддям влади. Завдяки марновірству Net-універсалізму гуманізм замінив Бога на людину, а ринок став універсальним мірилом успіху» (Sobol' 2008, p. 14) [8, с. 14].

Такі уявлення не є винятком, але і не є єдином можливим варіантом оцінки інформаційного суспільства. Наприклад, на думку одного з керівників програми побудови інформаційного суспільства, розробленої в Японії С. Масудою, створення глобальних інформаційно-технологічних систем призведе до вирішення більшості сучасних екологічних, соціальних, економічних, політичних та екзистенційних проблем. Суспільство майбутнього – це високий рівень споживання, добробуту і необмежених можливостей (Filosofs'kij slovník social'nih terminiv 2005, p. 345) [11, с. 345].

Все-таки розвиток інформаційного суспільства, на нашу думку, більш деструктивно впливає на усталені, ієрархічні системи (такі як традиційна церковна організація та традиційні способи релігійної комунікації), у той час як новітні феномени без інформаційних технологій не можуть активно розвиватися (наприклад, неорелігії, які неофітів залучають дуже часто за допомогою ЗМК).

Проте нинішній розвиток обчислювальних та інформаційних мереж, процес перетворення громадян інформаційного соціуму на користувачів всесвітніх мережевих структур далеко не завжди і аж ніяк не автоматично сприяють розвитку особистісних форм буття людей, їхній самореалізації, подоланню «самовідчуження» людини.

На перше місце у інформаційну епоху виходить аудіовізуальна культура як оплот ЗМК. Під впливом кіно, а особливо телебачення, починає формуватися так зване «екранне покоління». Не випадково ТБ багато науковців схильні вважати останніми десятиліттями «головним учителем життя». Н. Кириллова вважає, що немає жодного сумніву у тому, що кінофільми, телебачення і комікси проповідують насилля та тваринні інстинкти. Немає жодного сумніву, що існує прямий зв'язок між різким збільшенням кількості садистських злочинів та новою хвилею садистських передач по радіо та телебаченню (Kirillova 2006, p. 306) [4, с. 306].

Тут потрібно зазначити, що критику феноменів інформаційного суспільства загалом доречно поділити на внутрішню (тобто таку, що стосується зміни діяльності людини, її світобачення та відчуття під впливом ЗМК) та зовнішню (стосується особливостей функціонування інформаційного суспільства як системи).

Внутрішня критика пов'язана перш за все з тим, що посилення влади глобальних мереж в інформаційному

суспільстві стає настільки інтенсивним, що природно викликає низку питань: Чи можлива свобода (вільний обмін релігійною інформацією) особистості в інформаційному суспільстві? Чи не перетвориться особистість інформаційного суспільства на подобу маріонетки, що виконує нав'язані їй соціальні ролі, на носительку соціальних масок? (Sobol' 2002a, p. 37) [6, с. 37].

Н. Больц також порушує *проблему надлишку інформації*, він зазначає, що розширюються кордони між технічними можливостями та короткостроковістю життя. Комп'ютерна комунікація – це ящик Пандори, це дари софтвера, що перетворюються на біди. Вони дають безліч опцій, що не співвідносяться із нашими ресурсами часу. Все більшу частину життя потрібно віддавати на те, щоб залишатися в курсі. І виникає необхідність у певний момент заявити: більше не потрібно, знати все так глибоко я не хочу!

Багатство інформації та бідність уваги – це сторони однієї медалі. Комп'ютер та Інтернет створили культуру, в якій у дефіциті не інформація, а орієнтація. Тобто не вистачає часу, який ми повинні приділяти зростаючій кількості інформації. Тому управління знаннями повинне орієнтуватися перш за все на фільтрацію релевантної, такої що має прямий стосунок до задачі інформації для прийняття рішень в умовах невизначеності та недостатності часу (Bol'c 2011, p. 18) [1, с. 18].

Одночасно зовнішня критика спирається на те, що в умовах інтенсивного використання глобальних мереж виникають нові форми культурної агресії з боку найбільш розвинених країн до менш розвинених, з'являється небезпека втрати цілими суспільствами своєї культурної і національної самобутності, включаючи самобутність мовну, відбувається нав'язування людству споживчих переваг і смаків в інтересах вузької групи транснаціональних компаній-виробників. Ефективні методи протидії цим та іншим небезпекам інформаційного століття, як і у разі захисту національних виробників, лежать не на шляху відокремлення від глобального інформаційного простору, а на шляху власної повноцінної участі у формуванні цього простору.

Також у новому соціумі змушувати людей поводитися відповідно до норм, тобто керувати ними, набагато ефективніше не батоном, а волаючи до почуття патріотизму, обов'язку, до моральних та релігійних переконань. Ця нова стратегія ґрунтована на використанні таких дискурсивних технологій влади, які дозволяють владі прищеплювати особистості і культивувати в суспільстві певні переконання та цінності, якими потім можна маніпулювати. Особливості розвитку сучасних суспільств додають новій стратегії керування людьми планетарного розмаху, оголюючи майже повну незахищеність масової людини перед витонченою маніпуляцією (Sobol' 2002b, p. 45) [7, с. 45].

Отже, суспільство та особистість за умов наростання пресингу глобальних інформаційних мереж стають предметом перетворень та маніпуляцій. А Інтернет, а також старі медіа, наприклад телебачення, перетворюють інформацію у фетиш і комунікацію в культ – досить згадати ток-шоу та чат-руми. Важливо не те, про що говориться, а те, що розмова триває. Задовolenня від спілкування не має нічого спільного з інформацією. Тут мається на увазі розмова заради самої розмови. Ми живемо в інформаційній анархії, і, як правило, у індивіда відсутні будь-які можливості контролю.

Висновки

Феномен інформаційного суспільства будується на процесах глобалізації та культурної динаміки, які у кінцевому результаті не призводять до формування єдиної світової культури. Сучасна культура залишається множинністю самобутніх культур, що знаходяться у діалозі та взаємодії між собою. Культурні зміни ведуть тільки до універсалізації, але не одноманітності.

Культурна глобалізація є наслідком економічної активності і супроводжується серйозною трансформацією у сфері культури. Закономірності розвитку цього процесу відображаються у концепції конвергенції глобальної культури. Жодна культура, соціальна група чи етнічна спільнота не залишаються осторонь від цього процесу. При цьому найзначніші зміни відбуваються у трьох найважливіших сферах людської життєдіяльності: сфері нових технологій та інформаційних систем (системі комунікації); області етнічних стосунків на планеті; процесі розвитку світової економічної системи (Golovleva 2009, p. 164) [2, с. 164].

Поряд з тим, за допомогою нових інформаційних технологій стало можливим управляти соціальною поведінкою мас і статистично моделювати результати цілеспрямованої інформації.

В основі інформаційного суспільства лежить обмін інформацією, яка поступово переходить у розряд не лише економічних, але і культурних та духовних цінностей. Обмін інформацією частково замінює традиційну комунікацію. Підвищити рівень культури використання комунікативних засобів та технологій, мультимедійної культури у цілому – значить організувати діалог у культурі, поза розвитком якого неможливий розвиток такої глобальної системи як людство.

У світлі розвитку інформаційного суспільства змінюються і вимоги до релігійної комунікації. Способи комунікації та передачі інформації стають візитівкою конкретної релігії, успішність якої значною мірою залежить від вміння інтегруватися в інформаційне суспільство. Отже, релігійна комунікація фактично перебуває у ситуації вибору, оскільки потрібно або прийняти умови ціннісного пріоритету інформації та новітніх способів її передачі і стати успішною та визнаною в інформаційному суспільстві, або залишити випробувані часом, канонізовані способи комунікації, зберегти неперервною духовну традицію, але позбавити себе шансу інтегруватися у сучасне суспільство, викликати своїм існуванням суспільний та культурний резонанс.

Бібліографічні посилання

1. Больц Н. Азбука медиа / Н. Больц. – М. : Издат. «Европа», 2011. – 136 с.
2. Головлева Е. А. Массовые коммуникации и медиапланирование : уч. пособие / Е. А. Головлева. – М. : Академический проект; Деловая книга, 2009. – 352 с.
3. Информационное общество // Энциклопедический словарь по культурологии. – М. : Центр, 1997. – 478 с.
4. Кириллова Н. Б. Медиакультура: от модерна к пост-модерну / Н. Б. Кириллова. – М. : Академический проект, 2006. – 448 с.
5. Савчук В. Компьютерная и мас-медийная реальность / В. Савчук // Конверсия искусства. – СПб., 2001. – С. 31.
6. Соболь О. Свобода особистості в інформаційному соціумі: стаття перша / О. Соболь // Філософська думка, 2002. – № 4. – С. 36–47.
7. Соболь О. Свобода особистості в інформаційному соціумі: стаття друга / О. Соболь // Філософська думка. – 2002. – № 5. – С. 40–58.

8. Соболь О. Становлення медіально-мережевої парадигми / О. Соболь // Філософська думка, 2008. – № 5. – С. 3–15.
9. Тишуніна Н. В. Глобалізація и культура / Н. В. Тишуніна. – СПб., 2003. – С. 18
10. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 2010. – 784 с.
11. Філософський словник соціальних термінів. – Вид. третє, доп. – Х. : «Р. І. Ф.», 2005. – 672 с.
12. Шейко В. М. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець XIX – початок XXI ст.) : монографія. – В 2 т. Т. 1 / В. М. Шейко. – Х. : Основа, 2001. – 520 с.
13. Шкляр В. Мас-медіа і виклики нового століття / В. Шкляр // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Львів, 2003. – Вип. 11. – С. 343–351.

Петрушкевич М. С. Особенности развития информационного общества и религиозная коммуникация

В основе информационного общества лежит обмен информацией, которая переходит в разряд культурных и духовных ценностей. Ни одна продукция в современном мире не пользуется таким спросом, как информация. Такие тенденции перевели религиозные организации и церкви в плоскость светской коммуникации. Развитие информационного общества более деструктивно влияет на устоявшиеся, иерархические системы (такие как традиционная церковная организация и традиционные способы религиозной коммуникации), в то время как новейшие феномены без информационных технологий не могут активно развиваться (например, неорелигии, которые неопитов привлекают преимущественно с помощью масс-медиа).

Ключевые слова: информационное общество, информационная культура, информация, масс-медиа, Интернет, религиозная коммуникация.

Petrushkevich M. Features of information society development and religious communication

The phenomenon of the information society is built on the processes of globalization and cultural dynamics that are ultimately not lead to the formation of a single world culture. Modern culture is a plurality of distinct cultures that are in dialogue and interaction with each other. Cultural changes are only to universalize, but not uniformly.

Cultural globalization is the result of economic activity and is accompanied by a major transformation in culture. Patterns of this process are shown in the concept of converging global culture. Any culture, social group or ethnic community are not excluded from this process. In this case, the most significant changes occur in the three key areas of human activity: the area of new technologies and information systems (communication system), field of ethnic relations in the world, the development of the world economy.

At the same time, using new information technologies it's become possible to manage masses of social behavior and statistically modulate the results of targeted information.

The sharing of information is at the core of the information society, which gradually passes into the category of not only economic, but also cultural and spiritual values. Information exchange partially replaces traditional communications. To improve the culture of the use of communication tools and technologies, multimedia culture in general means to organize a dialogue in culture, without development of which there is now possibility to a global system as humanity.

In the case of the information society development the requirements of religious communication are changing. Methods of communication and information transmission are visiting card of a particular religion, the success of which depends largely on the ability to integrate into the information society. Thus, religious communication actually is in a situation of choice, as required or acceptable terms of value priorities and new ways of information transmission and become successful and recognized in the information society, or leave time-tested, canonized methods of communication, maintain continuous spiritual tradition, but save yourself a chance to integrate into

modern society, cause its existence to the social and cultural impact.

Key words: information society, information culture, information, mass media, the Internet, religious communication.

References

Bol's, N 2011, 'Azбука media' ['ABC Media'], Izdat. «Evropa» publ., Moscow.

Golovleva? EA 2009, 'Massovye kommunikacii i medoaplanirovanie: Uchebnoe posobie' ['Mass Communications and Media Planning'], *Akademicheskij proekt; Delovaja kniga*, Moscow.

'Informacionnoe obshhestvo' ['The Information Society'], 1997, *Jenciklopedicheskij slovar' po kul'turologii* [Encyclopedic Dictionary of Cultural Studies], Centr, M.

Kirillova, NB 2006, 'Mediakul'tura: ot moderna k postmodernu' ['Media Culture: from modern to postmodern'], *Akademicheskij Proekt*, Moscow.

Savchuk, V 2001, 'Komp'juternaja i mas-medijnaja real'nost' ['Computer and mass-media reality'], *Konversija iskusstva*, SPb.

Shejko, VM 2001, 'Kul'tura. Civilizacija. Globalizacija (kinec' XIX – pochatok XXI st.)'. V 2 t. T. 1: *Monografija* ['Culture. Tsivilizatsiya.

Globalizatsiya (kinets XIX – XXI century cob.)'. In 2 vols 1: *Monografija*, Osnova, Kharkov.

Shkljar, V 2003, 'Mas-media i vikliki novogo stolittja' ['Media and challenges of the new century'], *Zbirnik prac' Naukovo-doslidnogo centru periodiki*, Vip. 11, L'viv

Sobol', O 2002a, 'Svoboda osobistosti v informacijnomu sociumi: statija persha' ['Individual freedom in the information society: the first article'], *Filosofs'ka dumka*, № 4, pp. 36–47.

Sobol', O 2002b, 'Svoboda osobistosti v informacijnomu sociumi: statija druga' ['Individual freedom in the information society: Article II'], *Filosofs'ka dumka*, № 5, pp. 40–58.

Sobol', O 2008, 'Stanovlennja medial'no-merezhevoi paradigmi' ['Formation medial-network paradigm'], *Filosofs'ka dumka*, № 5, pp. 3–15.

Tishunina, NV 2003, 'Globalizacija i kul'tura' ['Globalization and Culture'], p. 18, Saint Petersburg.

Toffler, Je 2010, 'Tret'ja volna' ['The Third Wave'], *AST*, M. 'Filosofs'kij slovník social'nih terminiv' ['Philosophical Dictionary social terms'], 2005. Vid. trete, dop., «R. I. F.» publ., Kharkov.

Надійшла до редколегії 02.03.2013 р.

УДК 352.07

Я. О. Печенка

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

**ПОЛІТИЧНА СУТНІСТЬ ІНСТИТУТУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ:
ОСНОВНІ РИСИ, КОМПЕТЕНЦІЇ, МОДЕЛІ**

Розглянуто політичну сутність інституту місцевого самоврядування. Проаналізовано соціальну природу місцевого самоврядування, організаційні форми та рівні його реалізації. Визначено та структуровано за галузевим принципом сферу компетенції органів місцевого самоврядування, її інституційні й функціональні обмеження.

Проаналізовано систему інститутів та органів, що забезпечує функціонування й відтворення права місцевого самоврядування – зміст діяльності представницького органу місцевої спільноти та виконавчого комітету. Виходячи з різних можливих комбінацій їх взаємовідносин виділено чотири базові моделі місцевого самоврядування, вказано їх основні переваги та недоліки.

Ключові слова: місцеве самоврядування, громада, муніципалітет, місцева спільнота, компетенція, моделі місцевого самоврядування.

Соціальна природа інституту місцевого самоврядування полягає у тому, що органи місцевого самоврядування є:

- досить самостійною публічною владою територіальної громади;
- ґрунтуються на окремій формі власності – комунальній;
- мають самоврядні територіальні межі дії;
- мають самостійну систему владних суб'єктів (представницькі органи, їх виконавчі комітети, голови цих органів), кожен з яких наділений певним обсягом владних повноважень;
- здійснюють функції муніципального управління на основі програм розвитку, які затверджуються місцевими представницькими органами;
- мають багатофункціональну сферу компетенції, яка дає право на здійснення широкого кола повноважень;
- спираються на власну нормативну базу – муніципальне право.

Місьцеве самоврядування здійснює публічні владні дії через:

- а) форми прямої участі громадян у вирішенні нагальних питань розвитку територіальної громади – місцевий референдум; діяльність органів місцевого самоврядування (рад, комітетів, магістратів, муніципалітетів тощо), які обираються мешканцями, котрі постійно проживають на території населеного пункту (села, селища, міста) або декількох населених пунктів, що об'єднані єдиним адміністративним центром;

- б) органи самоорганізації населення – будинкові, вуличні, квартальні комітети й інші органи самоорганізації населення, що створюються сільськими, селищними, міськими радами з ініціативи їх жителів і відповідно цими радами наділяються частиною власної компетенції, фінансів та майна. Саме органи місцевого самоврядування виконують головні функції у місцевому самоврядуванні (Akimica & Tertysnyj 2000, p. 124) [1, с. 124].

Органи місцевого самоврядування – досить самостійні виборні органи публічної влади і громадського управління, що реалізують гарантовані законом права (можливості) територіальних спільностей громадян самостійно, під свою відповідальність, вирішувати всі питання місцевого значення, діючи в межах закону і виходячи з інтересів населення. Органи місцевого самоврядування ієрархічно не підпорядковані іншим суб'єктам влади.

У принципі автономія органів місцевого самоврядування завжди відносна, оскільки для неї характерна наявність обмежень двох типів:

1. Стан соціально-економічного розвитку громади.

По-перше, умови й особливості функціонування місцевої економіки лімітують податкову базу місцевих фінансів. Сьогодні в США та Західній Європі 2/3 муніципалітетів є дотаційними. По-друге, домінуючі групи інтересів у місцевій спільноті можуть чинити тиск на процес прийняття політичних рішень, пов'язаних з плануванням місцевого розвитку та перерозподілом доходів (Snisarenko 2012, p. 28) [7, с. 28]. Перш за все